

Aquest material, centrat en l'estudi de les altes capacitats, pretén afavorir l'adquisició de destreses en el coneixement i la intervenció en l'àmbit de l'educació especial per a conèixer de primera mà les diferents formes que hi ha d'actuació i intervenció davant alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu.

QUADERN DE PRÀCTIQUES: ALTES CAPACITATS

José Manuel García Fernández

María Vicent Juan

Carolina González Maciá

Ricardo Sanmartín López

UNIVERSITAT D'ALACANT

Facultat d'Educació

Estudis

Menció Educació Especial/Pedagogia Terapèutica dels graus de Mestre en Educació Infantil i Primària

Assignatura

Discapacitat Intel·lectual, Trastorns de l'Espectre Autista i Altes Capacitats

Coordinador

José Manuel García Fernández

Autors

José Manuel García Fernández

María Vicent Juan

Carolina González Maciá

Ricardo Sanmartín López

Traducció al valencià

Servei de Llengües i Cultura de la Universitat d'Alacant

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	3
BLOC I. PRÀCTIQUES	5
Pràctica 1. On estan els/les nostres alumnes excel·lents?.....	6
Pràctica 2. Flexibilització: solució o problema?.....	8
Pràctica 3. Programes d'enriquiment curricular.....	10
Pràctica 4. El fracàs dels/de les superdotats/des.....	12
BLOC II. PRÀCTIQUES PROFESSIONALS	14
Pràctica professional 1. Adaptació curricular d'ampliació.....	15
Pràctica professional 2. Treballant per projectes amb l'alumnat amb altes capacitats.....	17
BLOC III. ESTUDIS DE CAS	20
Estudi de cas 1. El cas de Jorge: associació Sense Límits.....	21
Estudi de cas 2. El cas d'Àngel : m'avorrisc!.....	23
Estudi de cas 3. El cas de Sara: he de ser perfecta.....	25
Estudi de cas 4. El cas de Jesús: superdotació en contextos desfavorits.....	28
BIBLIOGRAFIA	30
ANNEXOS	35

INTRODUCCIÓ

Com treballar amb aquest material?

En els últims anys els centres universitaris han treballat en la incorporació de nous plans d'estudi que han comportat la reestructuració i el disseny d'assignatures segons les orientacions de l'Espai Europeu d'Educació Superior. En la Facultat d'Educació de la Universitat d'Alacant, durant el curs acadèmic 2014-2015, es van introduir les mencions en els títols de grau de Mestre en Educació Infantil i Primària.

El professorat responsable de l'assignatura Discapacitat Intel·lectual, Trastorns de l'Espectre Autista i Altes Capacitats de la menció en Pedagogia Terapèutica considera oportú el disseny d'un material de pràctiques que desenvolupe les competències i els continguts concretats en el programa seguint metodologies participatives i de caràcter col·laborador en les quals s'apliquen els continguts teòrics a la realitat escolar en l'àmbit de l'educació especial.

Aquest material s'estructura en tres blocs principals:

- Bloc I. Pràctiques d'aula
- Bloc II. Pràctiques professionals
- Bloc III. Estudis de cas

Cadascuna de les pràctiques que formen els tres blocs d'aquest material presenta una estructura semblant. Comença amb una introducció en la qual es presenta la temàtica de treball de cada pràctica, seguida dels objectius, apartat en el qual es formulen els objectius específics de cada pràctica, i, finalment, el desenvolupament en què s'estableixen els diferents apartats que implica la realització de l'activitat proposada. Totes les pràctiques i els estudis de casos inclosos en aquest material acaben amb un quadre anomenat Informe de la pràctica en el qual s'estableixen els apartats que contindrà l'informe que cal lliurar després de la realització de l'activitat pràctica per a l'avaluació.

Les normes de presentació dels treballs pràctics s'han d'ajustar a les premisses següents:

- S'ha d'utilitzar un llenguatge per a la igualtat en la comunicació (LIC).

- Les referències bibliogràfiques consultades han de ser citades en el text i aparèixer la cita completa en l'apartat de referències seguint la normativa APA (6a ed.).
- S'haurà d'evitar la intertextualitat.
- Lletra: Times New Roman grandària 12 o Arial grandària 11.
- Text justificat amb interlineat de paràgraf 1,5 i 2,5 per als marges.
- La pràctica haurà de ser lliurada per controls en format PDF. El nom del document haurà de contenir el número de la pràctica seguit dels cognoms dels/de les autors/es. Per exemple: PRÀCTICA3_García-Lledó, Pérez-Rodríguez, Durá-Rico.
- La portada haurà d'incloure:
 - Títol de la pràctica
 - Grup
 - Grau
 - Curs acadèmic
 - Nom i cognoms dels/de les autors/es
 - Correu electrònic d'almenys un/a dels/de les autors/es

BLOC I

PRÀCTIQUES D'AULA

PRÀCTICA 1. ON ESTAN ELS/LES NOSTRES ALUMNES EXCEL·LENTS?

INTRODUCCIÓ

Sovint la resposta a la diversitat tendeix a focalitzar-se exclusivament en aquells/es alumnes que presenten dificultats. No obstant això, dins de la consideració d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu, també trobem aquells/es alumnes que requereixen una resposta educativa concreta no per falta de capacitat, sinó per presentar unes habilitats superiors a la mitjana. La veritat és que, en l'actualitat, el percentatge d'alumnes identificats/des amb altes capacitats és mínim, i en aquells casos en què sí que són detectats/des, les mesures que es duen a terme semblen no arribar a desenvolupar al màxim el seu potencial.

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Reflexionar sobre la problemàtica de la identificació de l'alumnat amb altes capacitats en el context escolar.
2. Conscienciar sobre la importància de detectar els/les nostres alumnes més brillants amb la finalitat de desenvolupar al màxim el seu potencial.
3. Conèixer les estadístiques actuals sobre la prevalença d'alumnes amb altes capacitats i reflexionar sobre aquest tema.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Entra en la base de dades d'estadístiques d'educació del MEC:

<http://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion.html>

- a) Esbrina el nombre d'alumnes que hi ha actualment matriculats/des en el sistema educatiu no universitari.
- b) Fes una recerca bibliogràfica sobre la prevalença estimada d'alumnes amb sobredotació i amb altes capacitats.
- c) A partir del nombre d'alumnes matriculats/des en el sistema educatiu no universitari, extrau la proporció d'alumnes amb sobredotació i amb altes capacitats que hi hauria d'haver identificats/des en el nostre sistema.

- d) Ara entra de nou en la base estadística del MEC i comprova el nombre d'alumnes amb altes capacitats que hi ha diagnosticats/des avui dia. Quants són homes? I dones?
- e) A quina conclusió arribes?

2. Llig l'article següent:

Sanz, C., "¿Dónde están nuestros alumnos excelentes?" (article publicat en el blog *El mundo del superdotado*) Recuperat de <http://www.elmundodelsuperdotado.com/Blog/Dondeestanlosalumnosexcelentes.html>

- a) Quina relació hi ha entre l'alumnat excel·lent i el percentatge en l'Informe Pisa?
 - b) Explica amb les teues paraules el significat de la frase: "El resto es injusticia social y los resultados están en PISA".
 - c) Consideres que es presta més atenció en la resposta educativa a l'alumnat amb una discapacitat intel·lectual o trastorn que a l'alumnat amb altes capacitats?
3. Elabora un assaig en el qual reflexiones sobre les altes capacitats en el nostre sistema educatiu.
4. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

- 1. Introducció.
- 2. Assaig sobre les altes capacitats en el sistema educatiu espanyol.
- 3. Conclusions i valoració personal de la pràctica.
- 4. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

PRÀCTICA 2. LA FLEXIBILITZACIÓ: SOLUCIÓ O PROBLEMA?

INTRODUCCIÓ

L'acceleració o flexibilització es considera, actualment, una mesura extraordinària, i consisteix a situar l'alumne/a en el curs que li corresponga no per edat cronològica, sinó per edat mental. La legislació actual (Ordre 89/2014, de 9 de desembre, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport) en l'àmbit territorial de la Comunitat Valenciana restringeix la possibilitat de flexibilitzar el període d'escolarització en alumnat sobredotat d'infantil i primària mitjançant una o les dues de les opcions següents: a) anticipar l'escolarització en el primer curs d'educació primària; i b) reduir un any el període d'escolarització en l'etapa de primària com a conseqüència de la incorporació de l'alumne/a a un curs superior.

Malgrat que diverses investigacions han atribuït nombrosos beneficis a l'acceleració, encara hi ha docents que es resisteixen a adoptar aquesta mesura (Rodrigues i Fleith, 2012).

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Adoptar una posició crítica cap als avantatges i els inconvenients del sistema actual d'escolarització segons l'edat cronològica i no les capacitats.
2. Conèixer els avantatges i els inconvenients de l'acceleració en l'alumnat amb altes capacitats a partir de les investigacions fetes sobre aquest tema.
3. Conèixer l'opinió d'experts en matèria de superdotació pel que fa a la mesura d'acceleració.
4. Eliminar possibles prejudicis i actituds infundades cap a la flexibilització de l'alumnat amb altes capacitats.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Preparació del debat
 - a) Fes una recerca bibliogràfica sobre l'acceleració com a mesura d'atenció educativa específica per a l'alumnat amb altes capacitats.
 - b) Anota tota la informació que et resulte d'utilitat sobre els beneficis i els problemes que comporta aquesta mesura. Pots elaborar dues llistes en les quals escrigues idees a favor i en contra.

- c) Una vegada recopilada la informació, sintetitza les idees i adopta una posició pel que fa a l'acceleració.
 - d) Elabora, a partir de la informació recopilada i del teu punt de vista, almenys 4 arguments que defensen la teua posició pel que fa a l'acceleració.
2. Elaboració del debat
- a) Una vegada que els/les alumnes ja han adoptat una posició, començarà el debat amb tot el grup classe.
3. Conclusions i reflexió final
- a) En acabar tota l'exposició d'arguments, es farà una votació a classe en la qual es dirà quina ha sigut la posició millor defensada: a favor o en contra de l'acceleració.
4. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

- 1. Introducció.
- 2. Síntesi d'arguments a favor i en contra de l'acceleració.
- 3. Conclusions i valoració personal de la pràctica.
- 4. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

PRÀCTICA 3. PROGRAMES D'ENRIQUIMENT CURRICULAR

INTRODUCCIÓ

Sovint els centres educatius manquen dels materials i recursos necessaris per a dur a terme activitats d'enriquiment curricular amb l'alumnat amb altes capacitats. A fi de pal·liar aquesta falta de recursos materials s'han desenvolupat diversos programes d'intervenció dirigits a l'alumnat d'altres capacitats de manera específica o mitjançant programes genèrics. Entre les finalitats hi ha l'entrenament d'aptituds concretes relacionades o no amb determinades àrees curriculars i són el que es coneix com a programes d'enriquiment.

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Reconèixer la importància i els beneficis d'aplicar programes d'enriquiment curricular, ja siga dins o fora de l'entorn educatiu.
2. Conèixer i identificar programes d'enriquiment curricular, analitzar-ne l'estructura, els objectius i el tipus d'activitats que empren.
3. Desenvolupar estratègies per a elaborar programes d'enriquiment curricular i aplicar-los en l'escola amb l'alumnat amb altes capacitats.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Selecciona un dels programes d'enriquiment curricular següents:

PROGRAMA	AUTORS
Projecte d'Intel·ligència	(Grup de treball de Harvard i Megía Fernández, 1992)
Programes per a l'estimulació de les habilitats de la intel·ligència (PROGRESINT)	(Yuste i Sánchez-Quirós, 1993)
Programa de l'associació per a la investigació cognitiva (CORT)	(De Bono, 1994)
Sis barrets per a pensar	(De Bono, 2008)
Projecte Spectrum	(Gardner i Feldman, 2001)
Programa de competència social	(Segura i Arcas, 2010)

Programa pedagògic CAIT. Com aprendre amb Internet	(Martín-Patine, Beltrán-Llera i Pérez-Sánchez, 2003)
Estratègies cognitives per a alumnes amb altes capacitats intel·lectuals. Programa DASE	(Álvarez-González, 2002)

2. Busca informació sobre el programa seleccionat i elabora una fitxa informativa que continga els aspectes següents:
 - Objectius
 - A qui va dirigit
 - Tipus d'activitats que inclou i breu explicació d'aquestes

3. Reflexiona sobre els aspectes següents:
 - a) Seria possible aplicar en l'entorn educatiu aquest tipus de programes d'enriquiment curricular? Raona la resposta.
 - b) Descriu breument com aplicaries en l'escola un programa d'enriquiment curricular com els anteriors.

4. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Fitxa del programa.
3. Aplicació en el sistema educatiu.
4. Conclusions i valoració personal de la pràctica.
5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

PRÀCTICA 4. EL FRACÀS DELS/DE LES SUPERDOTATS/DES

INTRODUCCIÓ

Es calcula que “a Espanya pot haver-hi més de 300.000 alumnes superdotats/des i uns 8 casos de genis o prodigis en les etapes escolars no universitàries. D’aquests/es alumnes, només uns/unes 2.000 han sigut diagnosticats/des correctament” (Martín i González, 2000, p. 20). Autors com Betancourt-Morejón i Váladez-Sierra (2003) adverteixen que els/les professionals de l’educació especial tendeixen, sovint, a centrar els seus esforços en aquells/es alumnes amb algun tipus de discapacitat en detriment dels/de les superdotats/des, tal vegada per l’estesa creença que com que es considera que tenen habilitats excel·lents, no és necessari fer cap tipus d’intervenció. Al marge d’això, la veritat és que la major part de l’alumnat amb altes capacitats passa desapercbut en les nostres aules, i alguns/es fins i tot fracassen acadèmicament. Tot un vertader desaprofitament de talents!

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Reflexionar sobre les causes del fracàs acadèmic o la mediocritat dels/de les estudiants dotats/des.
2. Conèixer l’opinió d’experts en l’educació de persones superdotades sobre l’atenció educativa que aquest tipus d’alumnat rep en l’actualitat.
3. Adoptar una posició crítica pel que fa a l’atenció de l’alumnat amb altes capacitats en l’actual sistema educatiu.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Veges el vídeo de Redes:

VÍDEO REDES: *El fracaso de los superdotados.* Disponible en <https://www.youtube.com/watch?v=6Sli6Le9vzk>

2. Reflexiona i respon les qüestions següents:
 - a) Per què ha augmentat actualment la prevalença de població amb altes capacitats?

- b) Quin significat té per a Renzulli la idea d'igualtat d'oportunitats? Quines implicacions es desprenen d'aquesta idea en el context de l'educació de les persones amb superdotació?
- c) Quina relació hi ha entre el nombre de germans i el lloc de naixement i l'èxit? Fes una breu recerca d'investigacions desenvolupades sobre aquest tema. Quines conclusions se n'extrauen?
- d) Què demostra l'experiment dut a terme pel grup de recerca de Renzulli sobre el desenvolupament d'un projecte sobre l'anatomia humana?
- e) En el vídeo es diu que a Espanya hi hauria d'haver uns 160.000 alumnes amb altes capacitats, dels/de les quals a penes hi ha detectats/des uns/es centenars. També s'hi comenta que els pares solen detectar de forma més fiable els talents dels/de les fills/es que els equips psicopedagògics escolars. Quina conclusió s'extrau d'això?
- f) Contribueixen les noves tecnologies a fer-nos més intel·ligents?
- g) Per què fracassen actualment els/les alumnes amb altes capacitats?

3. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Reflexió a partir de les qüestions plantejades.
3. Conclusions i valoració personal de la pràctica.
4. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

BLOC II

PRÀCTIQUES PROFESSIONALS

PRÀCTICA PROFESSIONAL 1. ADAPTACIÓ CURRICULAR D'AMPLIACIÓ

INTRODUCCIÓ

Oferir una resposta educativa que s'ajuste a les necessitats de l'alumnat amb altes capacitats és una de les pràctiques que s'ha de dur a terme en les aules per a atendre adequadament les seues necessitats. D'acord amb el marc normatiu i les disposicions dels diferents currículums, s'ha d'aprofundir en les possibles respostes educatives i adaptacions curriculars d'ampliació o enriquiment que procuren el desenvolupament íntegre de l'alumnat amb altes capacitats. L'objectiu principal d'aquesta pràctica professional es basa en l'adquisició de destreses per al disseny d'una adaptació curricular d'ampliació dirigida a alumnat amb altes capacitats en una àrea específica.

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Analitzar la legislació vigent sobre atenció a la diversitat i, concretament, revisar els aspectes que fan referència a les altes capacitats.
2. Conèixer el disseny d'una adaptació curricular individualitzada d'ampliació.
3. Concretar els ajustos o les modificacions proposats sobre els elements curriculars: objectius, continguts, metodologia i criteris d'avaluació.
4. Valorar la funcionalitat d'aquesta resposta educativa.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Analitza els documents legislatius següents i contesta les qüestions plantejades a continuació:
 - a) Segons el Decret 108/2014, pel qual s'estableix el currículum i desplega l'ordenament general de l'educació primària a la Comunitat Valenciana, quins són els responsables de dissenyar una adaptació curricular? I en el cas de ser una adaptació d'ampliació o enriquiment?
2. Determina en quina àrea acadèmica se centrarà l'adaptació curricular d'ampliació i concreta les característiques del/de la suposat/da alumne/a a qui va dirigida.

3. Busca en el material legislatiu que determina el currículum oficial de l'etapa d'educació primària per a determinar els elements següents: continguts, criteris d'avaluació i competències bàsiques.
4. Emplena la taula resum en la qual es reflecteixen els ajustos proposats en l'adaptació curricular d'ampliació. Per a la realització d'aquesta pràctica pot ser convenient consultar el document Adaptacions curriculars d'ampliació com a referència de guia:

DD AA (2011), *Adaptaciones curriculares de ampliación*, Oviedo: Conselleria d'Educació i Ciència. Centre del Professorat i de Recursos d'Oviedo. Recuperat de https://drive.google.com/file/d/0B_dBiJr3SmMDUXIBTG50RGwwUzg/edit?pli=1

5. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Revisió i anàlisi de la legislació.
3. Descripció del cas.
4. Adaptació curricular d'enriquiment.
5. Valoració personal de la pràctica.
6. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

Nota. A aquesta pràctica correspon l'annex 1. Document individual d'adaptació curricular d'ampliació en una àrea específica.

PRÀCTICA PROFESSIONAL 2. TREBALLANT PER PROJECTES AMB L'ALUMNAT AMB ALTES CAPACITATS

INTRODUCCIÓ

La resposta educativa a l'alumnat amb altes capacitats ha de partir d'una transformació profunda dels estils d'ensenyament-aprenentatge tradicionals que encara avui segueixen ancorats en el nostre sistema educatiu. En aquest marc, la metodologia de treballs per projectes implica un enfocament innovador que pot satisfer les necessitats d'aprenentatge d'aquests/es alumnes. El treball per projectes és una metodologia que consisteix en l'elaboració per part dels/de les estudiants d'un problema, el disseny d'unes estratègies per a resoldre'l, l'execució i la valoració, parteix del treball en equip, pot implicar altres persones (familiars, institucions, docents...) i té com a base l'adquisició d'unes competències ben definides (Tobón, 2006). Aquests treballs combinen la consulta bibliogràfica amb l'estudi empíric i posen l'èmfasi en la indagació de l'estudiant com a participant actiu/va en la construcció dels seus resultats (LaCueva, 1998).

OBJECTIUS DE LA PRÀCTICA

1. Qüestionar les metodologies tradicionals del sistema educatiu i adoptar una posició crítica sobre els avantatges i els inconvenients de les diferents metodologies d'ensenyament-aprenentatge.
2. Conèixer i posar en pràctica la metodologia de treball per projectes. Identificar i reflexionar sobre les dificultats per a portar-la a la pràctica i també els beneficis.
3. Valorar la importància d'emprar metodologies innovadores que desenvolupen els interessos i les habilitats de l'alumnat amb altes capacitats.
4. Desenvolupar estratègies de desenvolupament i disseny de projectes en l'aula inclusiva.

DESENVOLUPAMENT DE LA PRÀCTICA

1. Llig l'article següent. Fes, a més, una recerca bibliogràfica sobre la metodologia de treball per projectes i la utilitat com a eina per a l'educació de les persones amb altes capacitats.

LaCueva, A. (1998), "La enseñanza por proyectos: ¿mito o reto?", *Revista iberoamericana de educación*, 16, 165-187. Recuperat de <http://www.rieoei.org/oeivirt/rie16a09.pdf>

2. Imagina que ets tutor/a d'un grup classe en el qual hi ha matriculat/da un/a alumne/a amb altes capacitats. Descriu les característiques del grup classe i de l'alumne/a amb altes capacitats.

3. Elabora el disseny o el plantejament previ d'un projecte per a dur-lo a terme en aquest grup. El projecte haurà de recollir la informació següent:
 - Títol del projecte
 - Competències desenvolupades
 - Àrees curriculars que es treballen i continguts
 - Temporalització aproximada
 - Activitats planificades (partint de les fases proposades per Martínez-Torres i Guirado, 2012):
 - I. Pluja d'idees sobre un possible tema per al projecte
 - II. Votació del tema del projecte
 - III. Avaluació sobre els coneixements inicials que cada alumne/a té sobre el tema
 - IV. Síntesi dels coneixements previs en un esquema o mapa conceptual
 - V. Elaboració d'una llista de preguntes que els/les alumnes es fan sobre el tema triat
 - VI. Creació d'una llista, simultàniament, d'allò que volen descobrir sobre el tema
 - VII. Previsió dels mitjans i les activitats que han de fer-se per a resoldre les preguntes plantejades
 - VIII. Realització de les activitats plantejades pel/per la mestre/a o l'alumne/a per a resoldre les preguntes
 - IX. Comunicació oral, escrita o gràfica del projecte
 - X. Avaluació del procés realitzat

4. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats

INFORME DE LA PRÀCTICA QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Descripció de l'alumne/a amb altes capacitats i el grup classe.
3. Plantejament del projecte.

4. Valoració personal de la pràctica.

5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

BLOC III
ESTUDIS DE CAS

ESTUDI DE CAS 1. EL CAS DE JORGE: ASSOCIACIÓ SENSE LÍMITS

INTRODUCCIÓ

Els programes d'enriquiment extracurricular contribueixen a satisfer moltes de les necessitats de l'alumnat amb altes capacitats que no poden ser satisfetes en l'escola. Hi ha associacions creades amb l'objectiu, precisament, de satisfer la curiositat d'aquests/es alumnes, ampliar les seues experiències i fer projectes complexos difícils de dur a terme en els centres ordinaris per la seua especificitat i el cost que requereix recopilar els materials necessaris. En aquestes associacions i a través d'aquestes activitats, els/les alumnes amb altes capacitats no solament donen curs a la creativitat i a les habilitats, sinó que coneixen i es relacionen amb altres companys/es també amb altes capacitats.

OBJECTIUS

1. Valorar la importància i la tasca de les associacions sobre altes capacitats.
2. Reflexionar sobre les necessitats educatives de l'alumnat amb altes capacitats.
3. Identificar alguns dels problemes que poden presentar els/les alumnes amb altes capacitats.

PRESENTACIÓ DEL CAS

1. Llig atentament el cas d'estudi següent.

ESTUDI DE CAS: JORGE

Jorge és un xiquet de 4 anys que als 3 anys ja sabia llegir i escriure. Sa mare, Sofía, exposa les capacitats del seu fill i també les mesures que han dut a terme de manera extraescolar per a afavorir el desenvolupament de les seues capacitats des d'una associació d'altres capacitats. Veges el vídeo per a conèixer amb més detall el cas de Jorge: <https://www.youtube.com/watch?v=elqjxlle8jk>

ANÀLISI DEL CAS

1. Descriu el cas d'estudi en el qual se centrarà el teu informe.

2. Contesta les qüestions següents a partir de la visualització del vídeo:
- Quins sentiments expressa la mare de Jorge?
 - Quin tipus d'activitats es desenvolupen en l'associació? Quina finalitat tenen aquestes activitats? Quins beneficis s'obtenen d'assistir a l'associació Sense Límits?
 - Quines problemàtiques o dificultats poden trobar aquests xiquets en la seua vida diària i escolar?
 - Imagina que ets el/la pedagog/a terapeuta d'un centre i tots els divendres a la vesprada dediques dues sessions de 45 minuts a dur a terme un programa d'enriquiment curricular amb un grup de 4 alumnes amb altes capacitats.
 - Descriu els 4 casos d'alumnes.
 - Descriu, almenys, 4 activitats que duries a terme amb ells/elles.
3. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DEL CAS QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Descripció del cas.
3. Anàlisi i interpretació sobre la base de les qüestions plantejades.
4. Valoració personal de l'estudi de cas.
5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

ESTUDI DE CAS 2. EL CAS D'ÁNGEL: M'AVORRISC!

INTRODUCCIÓ

L'alumnat amb altes capacitats sol manifestar avorriment davant les rutines escolars, qüestiona, en ocasions, els mètodes d'ensenyament emprats pels/per les professors/es i es nega a fer tasques repetitives; pot presentar problemes de conducta quan no és estimulat de forma adequada (Gómez i Mir, 2011). D'aquesta manera, quan les escoles no són capaces d'identificar i satisfer les necessitats de l'alumnat amb altes capacitats, és possible que la conseqüència siga la inadaptació i el fracàs escolar.

OBJECTIUS

1. Conèixer les conseqüències que pot implicar una resposta educativa ineficaç a les necessitats de l'alumnat amb altes capacitats.
2. Reflexionar sobre les diferents mesures educatives que hi ha a disposició dels/de les docents per a satisfer les necessitats específiques de l'alumnat amb altes capacitats.
3. Adoptar una posició crítica davant pràctiques educatives inadequades per a l'alumnat amb altes capacitats.

PRESENTACIÓ DEL CAS

1. Llig atentament el cas d'estudi següent.

ESTUDI DE CAS: ÁNGEL

Ángel és un xiquet de 5 anys que està escolaritzat en l'etapa d'educació infantil. És molt nerviós i la mestra es queixa que molesta contínuament els/les companys/es. La veritat és que Ángel acaba sempre les tasques el primer i en el temps lliure es dedica a jugar o parlar amb els/les amics/gues i els impedeix que facen el seu treball. La mestra, Laura, va optar per donar-li més fitxes que a la resta de companys/es. Així, quan Ángel acabava la seua tasca, la mestra ja tenia preparada per a ell una altra fitxa semblant. Al principi, el xiquet feia totes les tasques que li deia la mestra, però amb el temps va deixar de fer-li cas. Actualment, el seu treball és molt inconstant, unes vegades està atent i concentrat i unes altres no fa cap dels treballs que indica la

professora. També mostra, en ocasions, rebuig a assistir al col·legi. Malgrat això, Ángel sap llegir perfectament i escriu amb facilitat frases senzilles sense quasi errors. La mestra, Laura, considera que és molt petit per a forçar-lo amb activitats d'un nivell superior, per la qual cosa segueix un pla de treball igual que la resta dels/de les companys/es. Els seus pares no entenen la resposta del centre i han aconseguit que facen a Ángel una valoració psicopedagògica, que ha donat com a resultat precocitat en les àrees de llenguatge, logicomatemàtica i capacitat espacial.

ANÀLISI DEL CAS

1. Descriu el cas d'estudi en el qual se centrarà el teu informe.

2. Contesta les qüestions següents:
 - a) Reflexiona sobre les mesures adoptades per la mestra d'Ángel des d'una visió crítica.
 - b) Per què consideres que Ángel rebutja l'escola? Quines conseqüències pot comportar aquesta conducta?
 - c) Quines mesures d'intervenció podrien ser aplicades per a ajudar Ángel? Elabora una proposta d'intervenció justificada i indica'n algun exemple concret.

3. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DEL CAS QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Descripció del cas.
3. Anàlisi i interpretació a partir de les qüestions plantejades.
4. Valoració personal de l'estudi de cas.
5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

ESTUDI DE CAS 3. EL CAS DE SARA: HE DE SER PERFECTA

INTRODUCCIÓ

L'estudi del perfeccionisme ha estat tradicionalment lligat a la investigació sobre les altes capacitats (vegeu, per a una revisió, Neumeister, 2007), mentre que s'ha considerat com una característica que sol estar present en subjectes amb una capacitat intel·lectual per damunt de la mitjana (Soriano, 2008). I la importància radica que hi ha nombroses evidències sobre l'estreta relació amb la psicopatologia en general (Morris i Lomax, 2014). Per tant, i partint que l'alumnat amb altes capacitats tendeix a buscar l'excel·lència, és important que l'escola previnga que aquesta cerca evolucione cap a formes desadaptatives de perfeccionisme que puguin comportar problemes per al benestar psicològic (Sastre-Riba, 2012).

OBJECTIUS

1. Reflexionar sobre les conseqüències negatives que poden comportar les formes desadaptatives de perfeccionisme.
2. Ser capaç d'identificar casos de perfeccionisme desadaptatiu en el context escolar.
3. Desenvolupar estratègies d'identificació i resposta educativa cap al perfeccionisme en l'alumnat amb altes capacitats.

PRESENTACIÓ DEL CAS

1. Llig atentament el cas d'estudi següent.

ESTUDI DE CAS: SARA

Sara té 10 anys i està matriculada en 4t curs d'educació primària. Sara és molt intel·ligent, però destaca especialment en les àrees de Llengua i Matemàtiques. El col·legi al qual va Sara està molt sensibilitzat amb la detecció i potenciació de les altes capacitats. Així, des de fa alguns anys aplica un pla d'intervenció al centre per a l'atenció de les necessitats específiques que presenta aquest tipus d'alumnat. Des que es van identificar les altes capacitats de Sara, es va posar en marxa un sistema d'enriquiment curricular que va implicar una adaptació curricular d'ampliació en l'àrea

de Llengua. A més, Sara fa l'assignatura de Matemàtiques juntament amb altres cinc alumnes amb un nivell intel·lectual i un domini de la matèria semblant. Aquests/es alumnes fan aquesta assignatura sota la direcció d'un/a mestre/a de suport, i en ocasions, del/de la pedagog/a terapeuta.

El dilluns passat, la tutora de Sara, juntament amb altres membres del professorat, es van reunir amb els pares de Sara per a comentar-los un assumpte que els preocupava bastant. Sara sempre ha sigut una alumna molt perfeccionista, però últimament el seu perfeccionisme li està provocant alguns problemes. Quan fa treballs cooperatius amb alumnes del seu grup classe de referència, s'enutja amb ells/elles si no fan les coses com ella considera i té problemes per a delegar tasques en els/les seus/es companys/es, perquè creu que no ho faran bé. Això ha provocat que, malgrat el seu talent, els/les seus/es companys/es preferisquen no fer els treballs amb ella. En classe de Matemàtiques, a la qual acudeix amb el grup d'alumnes amb talent, Sara es mostra molt competitiva. Presenta una gran rivalitat i sempre vol ser la millor en tot, aspecte que li resulta complicat, perquè els/les seus/es companys/es són també molt intel·ligents en aquesta àrea. Així, per exemple, un dia es va posar a plorar perquè no havia sigut capaç de resoldre un problema correctament. La por de cometre errors fa que moltes vegades, quan creu que no serà capaç d'obtenir un rendiment perfecte en la consecució d'una tasca, intente evitar-la coste el que coste. Per a ella, tenir menys d'un 10 és un fracàs absolut. En Educació Física (EF) també té problemes. Sara no és excel·lent en aquesta matèria. Per això, quan acaba cada trimestre i veu en el butlletí de notes un Notable en EF s'enutja moltíssim i plora. Ella vol que totes les seues qualificacions siguin excel·lents. Quan a Sara li preguntes per què és tan dura amb ella mateixa respon:

-Perquè he de ser-ho. Sent que si no aconseguisc ser la millor decebré la gent que confia en mi.

ANÀLISI DEL CAS

1. Descriu el cas d'estudi en el qual se centrarà el teu informe.

2. Contesta les qüestions següents:
 - a) Creus que són adequades les mesures adoptades pel centre per a respondre a les altes capacitats de Sara? Justifica la resposta.
 - b) Els/les docents de Sara consideren que té trets perfeccionistes. Fes una recerca bibliogràfica i troba algun article que presente la validació d'un

instrument per a avaluar el perfeccionisme que puga aplicar el/la psicopedagog/a a Sara amb la finalitat d'obtenir una avaluació més fiable.

- c) Quina sol ser la principal causa del perfeccionisme?
- d) Quines conseqüències pot comportar ser perfeccionista a llarg termini?
- e) Imagina que ets el/la tutor/a de Sara. Explica com prepararies la reunió amb els pares de Sara.
- f) Quines mesures adoptaries com a mestre/a per a reduir els trets negatius del perfeccionisme de Sara? Justifica la resposta.

3. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DEL CAS QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Descripció del cas.
3. Anàlisi i interpretació a partir de les qüestions plantejades.
4. Valoració personal de l'estudi de cas.
5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

ESTUDI DE CAS 4. EL CAS DE JESÚS: SUPERDOTACIÓ EN CONTEXTOS DESFAVORITS

INTRODUCCIÓ

Sovint els/les alumnes amb talent que naixen en ambients pobres tenen menys probabilitats de ser reconeguts/des (Peña, 2002). Latorre, Bisetto i Teruel (2010) estableixen una sèrie de característiques diferenciades per a l'alumnat superdotat que té escassos recursos econòmics com ara la tendència a ser altament sensibles, autoinculpar-se, tenir un gran interès per agradar als/a les altres, ser autodisciplinats/des i valorar la institució escolar, entre d'altres. En aquest sentit, l'escola té el deure d'identificar les potencialitats dels/de les alumnes que no hagen nascut en contextos afavorits i ajudar-los a desenvolupar al màxim les seues capacitats.

OBJECTIUS

1. Desenvolupar estratègies d'orientació i col·laboració amb les famílies d'alumnes amb altes capacitats.
2. Identificar alumnes amb altes capacitats independentment del seu estatus econòmic i identificar les necessitats educatives que pugua tenir l'alumnat amb altes capacitats amb un nivell socioeconòmic baix.
3. Desenvolupar estratègies d'intervenció en casos d'alumnes amb altes capacitats en educació primària.

PRESENTACIÓ DEL CAS

1. Llig atentament el cas d'estudi següent.

ESTUDI DE CAS: JESÚS

Jesús és un alumne d'11 anys matriculat en 6è curs d'un col·legi públic. Els pares de Jesús tenen un nivell socioeconòmic i cultural mitjà-baix i resideixen en una zona bastant desfavorida. Jesús és molt bon estudiant, malgrat que el context familiar no és molt estimulador per a ell. S'esforça molt en els seus treballs, té una bona relació amb els/les seus/es companys/es i és molt sensible i madur. A classe, no li agrada cridar l'atenció excessivament i evita ser afalagat davant els/les seus/es companys/es. Té molta por de fracassar i açò fa que siga prudent en excés, que no arrisque en els

treballs i que no done corda a la seua creativitat per temor de no complir les normes establides i que això repercutisca negativament en la seua qualificació acadèmica. Recentment, s'ha incorporat a la plantilla del centre un nou professor que va posar en marxa amb el grup de Jesús un projecte sobre els animals i va observar que Jesús tenia un gran talent naturalista i lingüístic. Va sol·licitar al psicopedagog una avaluació psicopedagògica que va donar com a resultat un QI = 132 i una elevada motivació per a l'aprenentatge. El resultat de l'avaluació va fer plantejar-se al tutor la necessitat de potenciar el talent del seu alumne, que fins aleshores havia estat seguint exactament el mateix programa educatiu que els/les seus/es companys/es.

ANÀLISI DEL CAS

1. Descriu el cas d'estudi en el qual se centrarà el teu informe.

2. Contesta les qüestions següents:
 - a) A partir de la informació proporcionada pel cas, quin tipus de dissincronia pot manifestar Jesús?
 - b) Planifica una reunió amb els pares de Jesús per a obtenir informació d'interès sobre l'alumne, comentar-los el resultat de l'avaluació i orientar-los.
 - c) Elabora un pla d'intervenció amb l'alumne en el qual es descriuen les mesures adoptades i es propose algun exemple concret d'activitats que es realitzarien amb l'alumne.

3. Elabora un informe de la pràctica seguint els punts indicats.

INFORME DEL CAS QUE CAL LLIURAR

1. Introducció.
2. Descripció del cas.
3. Anàlisi i interpretació a partir de les qüestions plantejades.
4. Valoració personal de l'estudi de cas.
5. Referències.

DATA DE LLIURAMENT:

BIBLIOGRAFIA

- Álvarez-González, B. (2002). Estrategias cognitivas para alumnos de altas capacidades. Un estudio empírico: programa DASE. *Bordón, revista de pedagogía*, 54(2-3), 341-358.
- Betancourt-Morejón, J. i Váladez-Sierra, M. D. (2005). Alumnos de altas capacidades: preguntas y reflexiones. *UMBRAL, revista de educación, cultura y sociedad*, III(4), 164-172.
- DD AA (2011). *Adaptaciones curriculares de ampliación*. Oviedo: Conselleria d'Educació i Ciència. Centre del Professorat i de Recursos d'Oviedo. Recuperat de https://drive.google.com/file/d/0B_dBiJr3SmMDUXIBTG50RGwwUzg/edit?pli=1
- De Bono, E. (1994). La enseñanza directa del pensamiento en la educación y el método CORT. En S. Maclure i P. Davies (eds.), *Aprender a pensar, pensar en aprender*, Barcelona: Gedisa, pp. 35-47.
- De Bono, E. (2008). *Seis sombreros para pensar*. Barcelona: Paidós Ibérica [2a ed.].
- Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum i desplega l'ordenament general de l'educació primària a la Comunitat Valenciana.
- García-Fernández, J. M., Inglés, C. J., Marzo, J. C. i Martínez-Monteagudo, M. C. (2014). Psychometric properties of the School Anxiety Inventory-Short Version in Spanish secondary education students. *Psicothema*, 26(2), 286-292.
- García-Fernández, J. M., Inglés, C. J., Vicent, M., González, C., Gómez-Núñez, M. I. i Poveda, P. (2016). Perfeccionismo durante la infancia y la adolescencia. Análisis bibliométrico y temático (2004-2014). *Revista Iberoamericana de Psicología y Salud*. doi: [10.1016/j.rips.2016.02.001](https://doi.org/10.1016/j.rips.2016.02.001)
- García-Fernández, J. M., Inglés, C. J., Vicent, M., González, C., Lagos-San Martín, N. i Pérez-Sánchez, A. M. (2016). Relación entre autoeficacia y autoatribuciones académicas en estudiantes chilenos. *Universitas Psychologica*, 15(1) [en prensa].

- Gardner H. i Feldman, D. H. (2001). *El proyecto Spectrum*. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.
- Gómez, M. T. i Mir, V. (2011). *Altas capacidades en niños y niñas. Detección, identificación e integración en la escuela y en la familia*. Madrid: Narcea.
- Grup de treball de Harvard i Megía-Fernández, M. (1992). *Proyecto de inteligencia Harvard. Manual del profesor: educación secundaria obligatoria (12-16 años)*. Madrid: CEPE.
- Inglés, C. J., Díaz-Herrero, A., García-Fernández, J. M. i Ruiz-Esteban, C. (2011). El género y el curso académico como predictores de las atribuciones en lectura y matemáticas en estudiantes de Educación Secundaria Obligatoria. *Anales de Psicología*, 27(2), 381-388.
- Inglés, C. J., González, C., García-Fernández, J. M., Vicent, M. i Martínez-Monteagudo, M. C. (2015). Current status of research on school refusal. *European Journal of Education and Psychology*, 8(1), 39-54.
- Inglés, C. J., Martínez-Monteagudo, M. C., García-Fernández, J. M., Valle, A. i Castejón, J. L. (2015). Perfiles de orientaciones de metas y autoconcepto de estudiantes de Educación Secundaria. *Revista de Psicodidáctica*, 20(1), 99-116.
- Inglés, C. J., Pastor, Y., Torregrosa, M. S., Redondo, J. i García-Fernández, J. M. (2009). Diferencias en función del género y el curso académico en dimensiones del autoconcepto: estudio con una muestra de adolescentes españoles. *Anuario de psicología*, 40, 271-288.
- Inglés, C. J., Torregrosa, M. S., García-Fernández, J. M., Martínez-Monteagudo, M. C., Estévez, E. i Delgado, B. (2014). Conducta agresiva e inteligencia emocional en la adolescencia. *European Journal of Education and Psychology*, 7(1), 29-41.
- Inglés, C. J., Torregrosa, M. S., Rodríguez-Marín, J., García del Castillo, J. A., Gázquez, J. J., García-Fernández, J. M. i Delgado, B. (2013). Uso del alcohol y tabaco y variables cognitivas en el ámbito escolar. Efectos sobre el rendimiento académico en adolescentes españoles. *Adicciones*, 25, 63-70.

- LaCueva, A. (1998). La enseñanza por proyectos: ¿mito o reto? *Revista iberoamericana de educación*, 16, 165-187.
- Latorre, A., Bisetto, D. i Teruel, J. (2010). *Trastornos y dificultades del desarrollo. Evaluación, intervención y casos prácticos*. València: Universitat de València.
- Martín, J. i González, M. (2000). *Alumnos precoces, superdotados y de altas capacidades*. Espanya: Centre d'Investigació i Documentació Educativa.
- Martín-Patino, J. M., Beltrán-Llera, J. A. i Pérez-Sánchez, L. (2003). *Cómo aprender con Internet*. Madrid: Fundación Encuentro.
- Martínez-Monteagudo, M. C., Inglés, C. J. i García-Fernández, J. M. (2013). Evaluación de la ansiedad escolar: revisión de cuestionarios, inventarios y escalas. *Psicología Evolutiva*, 19(1), 27-36.
- Martínez-Torres, M. i Guirado, A. (2012). *Altas capacidades intelectuales. Pautas de actuación, orientación, intervención y evaluación en el periodo escolar*. Barcelona: Graó.
- Morris, L. i Lomax, C. (2014). Review: Assessment, development, and treatment of childhood perfectionism: a systematic review. *Child and Adolescent Mental Health*, 19(4), 225-234.
- Neumeister, S. K. (2007). Perfectionism in Gifted Students: an overview of current research. *Gifted Education International*, 23(3), 254-263.
- Ordre 89/2014, de 9 de desembre, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, per la qual s'estableixen els documents oficials d'avaluació i es concreten aspectes de l'ordenament general de l'educació primària a la Comunitat Valenciana.
- Peña, A. M. (2002). Superdotación: factores culturales y barreras sociales. *XXI, revista de educación*, 4, 261-269.

- Pérez-Cobacho, J., García-Fernández, J. M. i Garrido, C. F. (2000). *El discapacitado físico en el aula: desarrollo, comunicación e intervención*. Murcia: Diego Marín Librero Editor.
- Redondo, J., Delgado, B., Inglés, C. J., Hidalgo, M. D., García-Fernández, J. M. i Martínez-Monteagudo, M. C. (2014). The Questionnaire about Interpersonal difficulties for adolescents: reliability and validity Evidence in Colombian adolescent. *Universitas Psychologica*, 13(2), 467-476.
- Redondo, J., Inglés, C. J. i García-Fernández, J. M. (2014). Conducta prosocial y autoatribuciones académicas en Educación Secundaria Obligatoria. *Anales de Psicología*, 30(2), 482-489.
- Rodrigues, R. i Fleith, D. (2012). Aceleración de la enseñanza para alumnos superdotados: argumentos favorables y contrarios. *Revista de psicología* (Lima), 30(1), 191-214.
- San Yuste-Hernanz, C. i Sánchez-Quirós, J. M. (1993). *Programas para la estimulación de las habilidades de la inteligencia Progresint: Manual*. Madrid: CEPE.
- Sastre-Riba, S. (2012). Alta capacidad intelectual: perfeccionismo y regulación metacognitiva. *Revista de neurología*, 54(Supl1), S21-S29.
- Segura, M. i Arcas, M. (2010). *Relacionarnos bien. Programas de competencia social para niñas y niños de 4 a 12 años*. Madrid: Narcea.
- Soriano, E. (2008). Dificultades socio-emocionales del alumno con altas habilidades. *Revista de psicología*, 26(1), 45-62.
- Tobón, S. (2006). *Método de trabajo por proyectos*. Madrid: Uninet.
- Torregrosa, M. S., Inglés, C. J., García-Fernández, J. M., Gázquez, J. J., Díaz-Herrero, A. i Bermejo, R. M. (2012). Conducta agresiva entre iguales y rendimiento académico en adolescentes españoles. *Psicología conductual*, 20, 263-280.
- Torregrosa, M. S., Inglés, C. J., García-Fernández, J. M., Ruiz-Esteban, C., López-García, K. S. y Zhou, X. (2014). Diferencias en conducta agresiva entre

adolescentes españoles, chinos y mexicanos. *European Journal of Education and Psychology*, 3(2), 167-176.

Vicent, M., Inglés, C. J., González, C., Sanmartín, R. y García-Fernández, J. M. (2016). Perfeccionismo socialmente prescrito y los cinco grandes rasgos de la personalidad en niños españoles. *European Journal of Investigation in Health Psychology and Education*, 6(2), 107-118.

Vicent, M., Lagos-San Martín, N., González, C., Inglés, C. J., García-Fernández, J. M. i Gomis-Selva, N. (2015). Diferencias de género y edad en autoconcepto en estudiantes adolescentes chilenos. *Revista de psicología*, 24(1), 1-16.

ANNEXOS

- ❖ Annex 1. Document individual d'adaptació curricular d'ampliació en una àrea específica.

DOCUMENT INDIVIDUAL D'ADAPTACIÓ CURRICULAR D'AMPLIACIÓ EN UNA ÀREA ESPECÍFICA	
Dades personals Nom i cognoms: Data de naixement: Curs escolar: Etapa i cicle: Centre educatiu: Durada de la proposta: Persones implicades en l'ampliació:	
Resum de la història escolar de l'alumne/a (Dades acadèmiques de l'alumne/a amb altes capacitats: escolarització, diagnòstic, etc.)	
Activitats d'enriquiment en què participa (Activitats escolars o extraescolars d'enriquiment)	
Dades rellevants per a la presa de decisions psicopedagògiques (Informació rellevant sobre l'alumne/a, l'escola o el context familiar)	
Adaptació curricular en l'àrea: Adaptació curricular en el curs:	
Contingut del currículum oficial	Contingut ampliat
Competències bàsiques desenvolupades	
Criteris d'avaluació	

(Determineu els indicadors o els principis de valoració a partir del grau d'adquisició dels objectius, els continguts i les competències proposades).
Metodologia
(Determineu les estratègies didàctiques i metodologies emprades per al desenvolupament a l'aula).
Col·laboració família-centre
Recursos materials